

QUORUM

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, GODINA XVI

Br. 5-6, Zagreb 2000, ISSN 0352-7654

Sadržaj

Europska kratka priča

Njemačka kratka priča

Priredio i preveo: Roman Habunek

Roman Habunek: Nova njemačka čitljivost	8
Ingo Schulze: Plašim se onih koji znaju sve o sreći	12
Razgovarao: Roman Habunek	
Ingo Schulze: Vjerovao sam...	16
Julia Franck: Potrbuške	24
Judith Hermann: Glazba Huntera Tompsona	31
Felicitas Hoppe: Balkon	44
Terezia Mora: Žed	48

Norveška kratka priča

Priredio i preveo: Bekim Sejranović

Bekim Sejranović: E-mail iz Norveške	62
Kjell Askildsen: Norveški pisac s rukopisom Marije Terezije	68
Razgovarao: Bekim Sejranović	
Ingvar Ambjørnsen: Tri žene	77
Øystein Lønn: Klješta	87
Frode Grytten: Pjesma	92
Kjell Askildsen: Veliki pusti krajolik	98
Jonny Berg: Igra svjetlosti	107

Slovenska kratka priča

Priredio: Mitja Čander

Mitja Čander: Fajterski front – slovenska kratka proza devedesetih	114
Aleš Čar: Strah od naivnosti	117
Razgovarao: Mitja Čander	
Jani Virk: Vrata	121
Mohor Hudej: Poslužiti ili ne poslužiti	127
Mohor Hudej: Redateljica	133
Aleš Čar: Posljednja večera	136
Aleš Čar: Pod prolomljenim oblakom	142

Sadržaj

Mađarska kratka priča

Izbor: István Lukács i Neven Ušumović

Priredili: Jolán Mann i Neven Ušumović

Zoltán Virág: Oživljavanje priče	152
Endre Kukorelly: Pospremanja	159
Razgovarao: Zoltán Virág	
Miklós Mészöly: Anakamphos	165
Péter Nádas: Seciranje naživo	168
Péter Esterházy: Al je dično za domovinu mrijeti	174
Adám Bodor: Muž Elvire Spiridon	180
László Garaczi: Connie i Blyde	189
László Garaczi: Pužev poljubac	192
Endre Kukorelly: Tajna, a (1)	194
Endre Kukorelly: Tajna, a (2)	197

Talijanska kratka priča

Priredile: Snježana Husić i Tatjana Peruško

Snježana Husić i Tatjana Peruško: Ljudožderi, pisci i druge nakaze – talijanska proza devedesetih	200
Aldo Nove: Ja sam jedan prastari pisac	208
Giorgio Sciana: Džuboks	211
Niccolò Ammaniti: Željezo	219
Aldo Nove: Jako puno vode i nešto krvi	233
Giulio Mozzi: Životi	235

Poljska kratka priča

Izbor: Krystyna Pieniążek-Marković

Priredile: Krystyna Pieniążek-Marković i Ivana Vidović

Dariusz Nowacki: Nastavljanje i raznolikost – o poljskoj prozi devedesetih godina	250
Wojciech Kuczok: Subjekt u stanju raspršenosti	257
Razgovarao: Dariusz Nowacki	
Andrzej Stasiuk: Odlazak u crkvu	262
Dariusz Bitner: Smrt psa	267
Wojciech Kuczok: Puž (apokrif)	273
Marek Sieprawski: Grad i naslonjač	277
Darek Foks: Gesualdo	282

Sadržaj

Kratka priča Commonwealtha

Priredili: Dragan Koruga i Igor Štiks

Dragan Koruga i Igor Štiks: Vrhunski safari kroz carstvo engleskog jezika	286
C. K. Stead: Čitatelji ne vole stalno započinjati iznova	291
Razgovarala: Jadranka Pintarić	
Leon Rooke: Srce mora... da ne pukne	296
Rohinton Mistry: Jedne nedjelje	314
Irvine Welsh: San o bijelom Božiću	329

Quorumov quorum 344

Off line

José Carlos Barros

Priredio i preveo s portugalskog: Nikica Talan

Vermeeru su bile...	60
Čak i kada...	150
Vermeeru su bile...	342

Prevoditelji u ovom broju

Đurđica Čilić, Daša Drndić, Edo Fičor, Kristina Goher, Igor Grbić,
Roman Habunek, Biljana Horvat, Dragan Koruga, Ita Kovač, Jolán Mann,
Krystyna Pieniążek-Marković, Jagna Pogačnik, Borivoj Radaković,
Nevia Raos, Nino Raspudić, Bekim Sejranović, Neven Ušumović,
Marijeta Vereš i Ivana Vidović

Fotografije

Bojana Burnać

Naslovnica

Klavdij Sluban, Ukraina, 1998. iz *Autour de la Mer Noire – voyages d'hiver*

Design naslovnice

Baus&Šunk

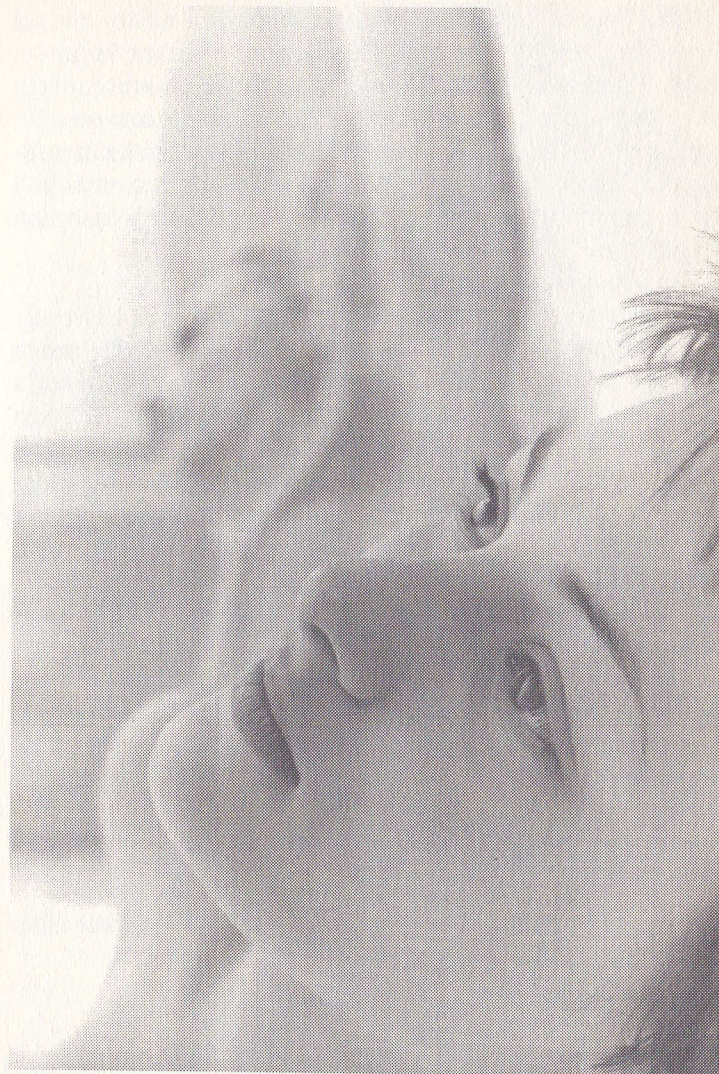

Photo: Bojana Burnać

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, GODINA XVI
br. 5-6 (82-83, sv. 65), UDK 008. ISSN 0352-7654

Urednici: Miroslav Mićanović, Roman Simić • **Redakcija:** Vlačka 35/I •
tel/fax. 01/48 14 562 • radi: utorkom i četvrtkom od 11 do 13 sati •
priloge slati na adresu izdavača • rukopisi se ne vraćaju • **E-mail:**
md.quorum@zg.tel.hr • **Izdavač:** Naklada MD d.o.o. 10020 Zagreb –
Novi Zagreb, p.p. 44 • **Za izdavača:** Dražen Latin • **Lektura/korektura:**
Marinka Lončarević, Krešimir Mićanović • **Grafička obrada i priprema**
za tisak: Josip Čubela, STUDIO GRAFIČKIH IDEJA, Zagreb • **Tisak:**
Čvorak / CC, Zagreb • **Naklada:** 1000 primjeraka • **Cijena primjerka:**
75 kuna • Quorum izlazi dvomjesečno • Zagreb, studeni-prosinac 2000.

Domaći (i inozemni) prijem recentne mađarske pripovjedne proze sve ozbiljniji značaj pripisuju prostoru koji dobivaju pripovijesni i povijesni književni tekstovi. Funkcionirajući kao metafore, dekade (60-e, 70-e, 80-e itd.) koje ulaze u određenja pojedinih razdoblja što su se koristila proširljivošću vremenskih granica proteklih desetljeća, prilično različito reprezentiraju tekstualne dokaze jačanja ove tematike u jezično-retoričkom, aspektualno-poetičkom i estetičkom pogledu.

Afirmira li književno djelo priču, pripovjedne teme, odnosno pitanja povijesnog vremena, ili se pak usredotočava na njihovo dekonstruiranje, prije ili kasnije suočava se s pitanjem historije, primjerice s problemom da ni dijalektika (kao logika proturječja) ni semiotika (kao struktura komunikacije) ne mogu služiti kao objašnjenje za shvaćanje konfliktata u njihovoj biti. Naravno, ovakve spoznaje ne idu u prilog praksi izgradnje tekstova na temelju kronika, te nepokolebljivoj vjeri u istinosnu dimenziju jezika i prikazljivost stvari, kao što nisu prikladne ni tome da budu potpora simulativnoj uporabi jezika koja hvali autobiografsku isповijednost i popisuje građu trivijalnih doživljaja, da i ne govorimo o komplikacijama na području književne vrste i nerješivostima pri shvaćanju individuuma koje proizlaze iz navedenog.

Brojna (životna) djela mađarske književnosti dobro ilustriraju jalovost takva stvaranja teksta koje favorizira instru-

mentalnu uporabu jezika i koje se uljuljkuje u iluziji neposrednog dohvaćanja zbilje. Na kvalitetu većine ovih djela posve malo može utjecati podgrijavanje strogo političkih tabu-tema, utuvljivanje društvene angažiranosti ili mehaničko fiksiranje različitih stanja svijesti, budući da uz ovako stvorenu političku, socijalnu, idejnu projekciju tekstova gotovo da ne preostaje mjesta za estetsku vrijednost.

Među izrazito značajnim likovima modErnōg poetičkog nazora nalaze se prvenstveno autori kao što su Miklós Mészöly, Péter Nádas, Péter Esterházy, čija je književna djelatnost dosad neosporno postala tradicijom suvremene mađarske književnosti.

Ernő Kulcsár Szabó, u svojoj iscrpnoj monografiji o povijesti mađarske književnosti od 1945. do 1991., ukazao je na činjenicu da je Miklós Mészöly "otvorio nove vidike modErnōm mađarskom pripovijedanju, koje — zbog različitosti u shvaćanju jezika — nije mogla neposredno nagovijestiti čak ni tradicija Máraijeva ili Ottlikova tipa modernizma".² U spomenutoj prozi paraboličnost, fragmentarnost i jezične igre neoznačenih citata čine vidljivim događaje u njihovu neprekidnom premještanju, dok raširena umreženost prijelomnih linija zapleće odnos pripovijedanja i priče pobuđujući osjećaj nemogućnosti rekonstrukcije i poistovjećivanja. U Mészölyevim novelama povijesna vremena se naslojavaju, stapaju, pa ponovo razgraničavaju, govorni subjekt povlači se iza paravana predmeta, odjeće, običaja, praznika, detalja krajolika. Relativiziranje raznih vremenskih razina predložuje povijest kao koloplet slučajnosti; privrženost srednjoeuropskom prostoru međutim, kao i kulturni aktivizam, u njegovoj su interpretaciji pokušaj takvog rekonstruiranja prošlosti u koji uvijek ulazi i sadašnjost te prošlosti.

Tematizacija samorefleksije teksta, preustrojavanje klasičnih povijesnih shema po književnoj vrsti prozno-poetički su postupci svojstveni Péteru Nádasu. U glasovnom ustroju i rasteru motiva njegovih djela umjesto simulativnog pri-

¹ Usp. Michel FOUCAULT: *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. (Ured.): Colin GORDON, (prev.): Colin GORDON, Leo MARSHALL, John MEPHRAM and Kate SOPER. Brighton: Harvester, 1980, 115.

² ERNŐ KULCSÁR SZABÓ: *A magyar irodalom története 1945-1991*. Budapest: Argumentum, 1994, 117. (Povijest mađarske književnosti 1945-1991.)

povijedanja o životu nastupa katkad pripovijedanje o pripovijedanju, katkad pak meditacija o fenomenima nastanka proznih tekstova, o slučajnosti varijacija koje se podjednako mogu argumentirati. Problematičnost koncentriranog jedinstva ja u njega "ne stoji u vezi s načelnom neispri-povjedljivošću stvari, nego s raznovršnošću vremenske iskusivosti ja, i općenito, s nemogućnošću fiksiranja stvari objektivnim putem".³ Rehabilitacija vrijednosti gradi se na poetici tragova, a razumijevanje egzistencije često se javlja u nostalgičnoj masi različitih oblika sjećanja koje treba sačuvati, da bi se na kraju osiguralo dostojanstvo književnog govora ponovnim situiranjem tradicije.

Novele Pétera Esterházyja posređuju takav pripovjedački mentalitet, koji s različitim priborom samorazumijevanja, propituje vlastiti izbor sredstava, svoju jezičnost, kroz prisvajanje, prekomponiranje tekstualnih oblika iz prošlosti. Ova epska kultura što problematizira status proze i pripovjedljivost, a koja se proteže od govornikova identiteta stvarenog kroz traganje, do progovaranja u obliku raznovrsnih ali lako prepoznatljivih klišeja glasovne uporabe, ujedno se može interpretirati kao parodija umjetničkih i književnih tradicija. Naslojavanje ironije koja napušta jezični sloj, i njezina ironična prevladanost⁴, (re)organizira poetiku pričljivosti, a karneval imitacija, falsifikacija glasova što se stapaju jedan s drugim, uvijek vodi prekodiranju autorovih govorničkih uloga. Bit samorefleksije nije samo neobuzdano poigravanje, već i organiziranje i održavanje profinjene umreženosti citata, uputa i poziva. U strukturi, koju možemo označiti morfološkom kategorijom rizoma⁵, parodizirane tradicije zauzimaju istaknuto mjesto, a jezične igre koje travestiraju nacionalnu ideologiju često prate njihovu dosljednu dehijerarhizaciju. Pripovjedač koji izabire tekstove samo ih prividno kontrolira na suveren način, a u biti, poput nalivnog čitatelja, nesigurno luta njihovim svijetom, s vremena

³ Ernő KULCSÁR SZABÓ: ibid: 179.

⁴ vidi: Beáta Thomka: Prozna kvaliteta ironije (Esterházyjeva "ironično prevladana ironija"). U: *Naracija i refleksija*, Novi Sad, 1980.

⁵ Ernő KULCSÁR SZABÓ: Esterházy Péter. Pozsony: Kalligram, 1996, 192.

na vrijeme proviri iz njih, govori iz njih, priopćujući time vlastitu nemoć, budući da ga "njegov položaj prepušta »priboru teksta« koji je sadržajni dio intertekstualnog univerzuma, a s druge strane, stvaranje značenja putem uporabe jezika osigurava slobodu govora".⁶

Na takav način jedna se povijesna anegdota borhesovski prisvaja kao vlastiti tekst, čineći neopozivom smrt autora⁷ u intertekstualnoj međuigri tekstova, pa riječ "Esterházy" koja se pojavljuje u noveli Danila Kiša pod naslovom "Slavno je za otadžbinu mreti" iz zbirke *Enciklopedija mrtvih* (1983) pruža izvanrednu priliku usvajanju (tekstualnog) vlasništva koja mu s pravom pripada. Péter Esterházy to postiže isključivo zamjenom imena i preuzimanjem savršene varijacije originala (Al je dično za domovinu mrijeti. Iz: *Uvod u lijepu književnost*, Budapest, 1986.) koja se razlikuje od prijevoda Jánosa Borbélya objavljenog u međuvremenu na mađarskom (Dicső halál meghalni a honért. Iz: *A holtak enciklopédiája*. Novi Sad, 1986.) na takav način da ujedno dalje razvija i relativizira tehniku miješanja istinitih i fiktivnih dokumenata, koju je 1976. pak Danilo Kiš u svome djelu *Grobnica za Borisa Davidoviča* učinio punovažnom koristeći se iscrpno knjigom Karla Štajnera (*700 dana u Sibiru*, 1971.).⁸

Ako se više ne možemo udaljavati od povijesti, onda valja razmišljati o potrebi ponovnog približavanja, ustanovio je Viktor Žmegač, dodavši: "Posve je sigurno da će jezik postmoderne epohe biti prisiljen da bude metajezik u smislu elitarnog jezika, a duhovna osnova bit će ironija".⁹ Prijašnji primjeri pisaca i metode stvaranja tekstova koji se oslanjaju na ironiju nisu sasvim bez pretpovijesti u suvremenoj mađarskoj književnosti. Kroz takozvane manjinske segmente mađarske književnosti, ranije su već sinule po koji put takve težnje pisaca što su, usprkos tome što su bile prisiljene trošiti

⁶ Ernő KULCSÁR SZABÓ: A magyar irodalom története 1945-1991. Budapest: Argumentum, 1994, 173.

⁷ Ernő KULCSÁR SZABÓ: Esterházy Péter. Pozsony: Kalligram, 1996, 190.

⁸ Vidi temeljiti prikaz: Jovan DELIĆ: Kroz prozu danila Kiša. Beograd: Prosveta, 1997.

⁹ Viktor ŽMEGAČ: Povijesna poetika romana, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1987, 407.

energiju na asimilacijske i disimilacijske alternative, imitativno pristupile simultanosti različitih kultura, te postavile zajedno metafizička pitanja bitka regionalizma i transindividualnu problematiku zavičajnosti u horizont (manjinskog) razumijevanja sudbine.

Djela vojvodanskih pisaca poput Istvána Domonkosa, Ottó Tolnaja, Lászla Végela, ili pak Róberta Háza, koji se u međuvremenu preselio u Mađarsku (više novela ovog mladog pisca izašlo je u hrvatskom SF časopisu *Sirius*, a sada njegove knjige objavljuje njemačka naklada Rowohlt), povremeno je na hrvatskom, srpskom, slovenskom jezičnom području ili u nekim zapadnoeuropskim zemljama pratila/prati značajnija recepcija nego u samoj Mađarskoj. Slično vojvodanskim Mađarima, umjetnost Lajosa Grendela iz Slovačke ili Ádáma Bodora, porijeklom iz Erdelja (ovdje se mogu navesti još i druga imena iz obje regije), čini također vidljivom, između ostalog, jezično iskustvo izvornosti identifikacijskih formi shvaćanja i prefiguriranja povijesti u interkulturalnim naracijama koje su svojstvene situaciji rubnog položaja.

U formiranju tekstova Endrea Kukorellyja razgolićenje sintakse koja prisvaja velike teme i plemenite osjećaje otvara se primjenom sustavno promašenih gramatičkih konstrukcija. Stilске regije i retoričke razine koje su srožane pomoću promašaja, funkcioniraju kao (granične) oznake jezične kulture govornog subjekta, a ustaljena prisutnost ironičnih, grotesknih kvaliteta potiče upravo interpretaciju različitih, protuslovnih dimenzija tradicije i osobnih iskustava. Autor u punoj mjeri "zadržava stil, ali je njegov stil najočitije označen stilističkom neosjetljivošću, nezgrapnošću izraza, nespretnim, književno beznadnim progovaranjem".¹⁰

Umjetnička djelatnost Lászla Garaczija također je vezana uz doživljajni svijet novog senzibiliteta. Supkulturno podrijetlo njegovih tekstova, vizualnost u njima što spaja raz-

¹⁰ Zsolt FARKAS: Milyen bír lenni a szív. Kukorelly stílusának két jellegzetességéről. U: *Mindentől ugyanannyira*. Budapest: Pesti Szalon, 1994, 100-107. (Kakvo može biti srce? O dvjema značajkama Kukorellyjeva stila. U: Jednako daleko od svega.)

ličite detalje na način videospotova, njihova filmska logika neprestano zavode čitatelja. Događajni svijet tekstova rasprostire se od prisiljene potrage za ispražnjenim, već samo simuliranim idealima, do zombistike i drugih ekstremnih oblika (samo)zabavljanja. Najčešće se "pojavljuju samo rečenični ili izražajni klišeji i parodije koje crpe iz izrazito mnogo žanrova i stilova, uvlačeći u tekst rečenice i rječnik različitih jezičnih igara što idu do pervertiranosti."¹¹ Pri tome se povijest osnovnih književnih, itd., komunikacijskih oblika nezamjetljivo ponavlja posredstvom ovih tehnologija, budući da kroz nju provedena gesta preoblikovanja žanra "samo oprimjeruje modalne okvire »pripovjednosti« (odnosno – i to je opet jedna postmoderna gesta – izbljeđivanje granične linije između fikcije i realnosti, njezino naknadno obesmišljavanje)".¹²

Moguće je da mađarska književnost novog nazora trenutno još stvarno boravi unutar horizonata koje je postavio Péter Esterházy.¹³ Možda se i ne radi toliko o neugodnoj situaciji. Budući da su navedeni istaknuti autori gotovo svi i romanopisci, to iz gledišne točke njihovih djela može činiti prikladno važnom činjenicu da formula recepcije povijesnog romana i općenito tekstovi koji se oslanjaju na povijesnost, povijesne perspektive i povijesne usporedbe predstavljaju dekodiranje analogija; u tom pogledu pak nema razlike u mentalnom prijemu između ranijih djela i suvremenih tekstova, a opet, ma koliko bi to moglo biti zanimljivo, teško se može znati hoće li u budućim književnim retrospektivama našeg današnjeg vremena dobiti mjesta patos ili ironija, čežnja ili sažalijevanje.¹⁴

¹¹ Jednako daleko od svega. Spoznajna teorija zbirke "Nema spavanja!". Ibid: 119.

¹² Zoltán KULCSÁR SZABÓ: Heidegger az oviban (Garaczi László: Mintha élnél). U: *Az olvasás lehetőségei*. Budapest: Kijarat, 1997, 201. (Heidegger u vrtiću/ László Garaczi: Kao da si živ. U: Mogućnosti čitanja)

¹³ Ernő KULCSÁR SZABÓ: A szépirodalom "újralétesítése". U: *Jelenkor*, 1995/10, 853-854. ("Novopostavljenje" lijepe književnosti. U: Sadašnjost)

¹⁴ Viktor ŽMEGAČ: Povijesni roman danas. U: *Književnost i filozofija povijesti*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1994, 87-88.